

Fossil åker i Kvintås

Schaktningsövervakning 2021

Brunshult (L1954:5599), Brunshult 1:16, Hjortsberga socken,
Alvesta kommun, Kronobergs län, Småland

Tove Traneskog

Arkeologisk rapport 2021:26

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Fossil åker i Kvintås

Schaktningsövervakning 2021

Brunshult (L1954:5599), Brunshult 1:16, Hjortsberga socken,
Alvesta kommun, Kronobergs län, Småland

Författare	Tove Traneskog
Copyright	Kalmar läns museum 2021
Redaktion	Helena Victor, Stefan Siverud
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

Abstract

Keywords: fossilized field, Roman Iron Age, agricultural landscape, clearance cairns.

In March 2021 Museiarkeologi sydost conducted a watching brief in connection with minor construction works at Brunshult in south Småland. The construction was made within a fossilized

field L1954:5599 containing clearance cairns. A hearth, a posthole and a clearance cairn were found in the construction area. The hearth was ¹⁴C-dated to Roman Iron Age.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Genomförande	10
Resultat	12
Tolkning och åtgärdsförslag	14
Referenser	15
Tekniska och administrativa uppgifter	17
Bilagor	18

Karta över Kronobergs län med platsen markerad.

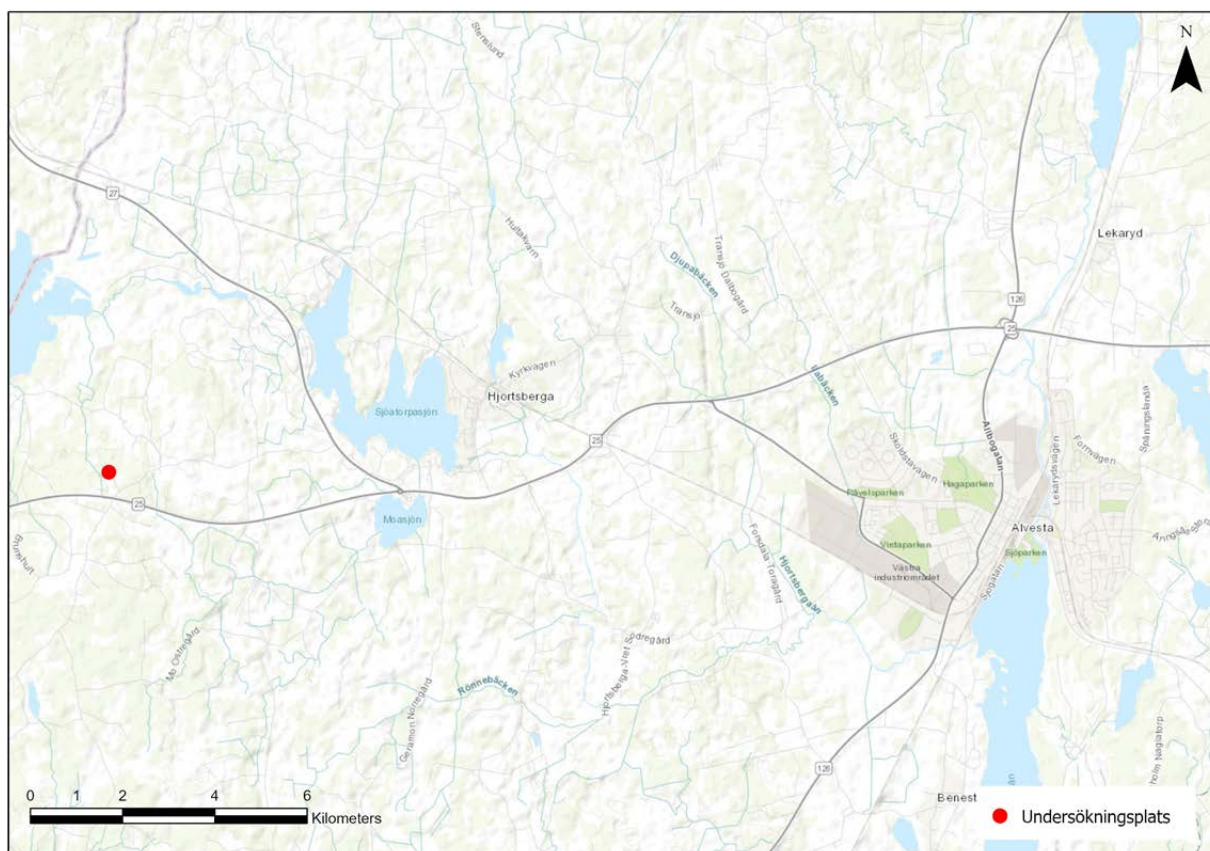
Sammanfattning

Med anledning av en mindre byggnation inom den fossila åkermarken L1954:5599 utförde Museiarkeologi sydost en schaktningsövervakning under en dag i mars 2021. Undersökningsområdet ligger i Brunshult, Hjortsberga socken i Alvesta kommun, Kronobergs län (fig. 1).

Den arkeologiska schaktningsövervakningen syftade till att om möjligt se till att ovan mark synli-

ga lämningar som röjningsrösen skulle undvikas vid markarbetet. Samt att undersöka de eventuella lämningar som framkom vid schaktningen om dessa skulle visa sig vara av begränsad omfattning.

Vid undersökningen påträffades en härd som daterades till romersk järnålder.

Figur 1. Undersökningsplatsens placering väster om Hjortsberga.

Inledning

Museiarkeologi sydost genomförde i mars 2021 en arkeologisk schaktningsövervakning på fastigheten Brunshult 1:16, Hjortsberga socken, Alvesta kommun, Kronobergs län. Undersökningsområdet ligger väster om Hjortsberga. Schaktningsövervakningen gjordes inför en byggnation av växthus och altan samt pool. Fastigheten ligger inom den fossila åkermarken L1954:5599 beståen-

de av ett röjningsröseområde samt i den sydvästra delen även en hägnadsvall.

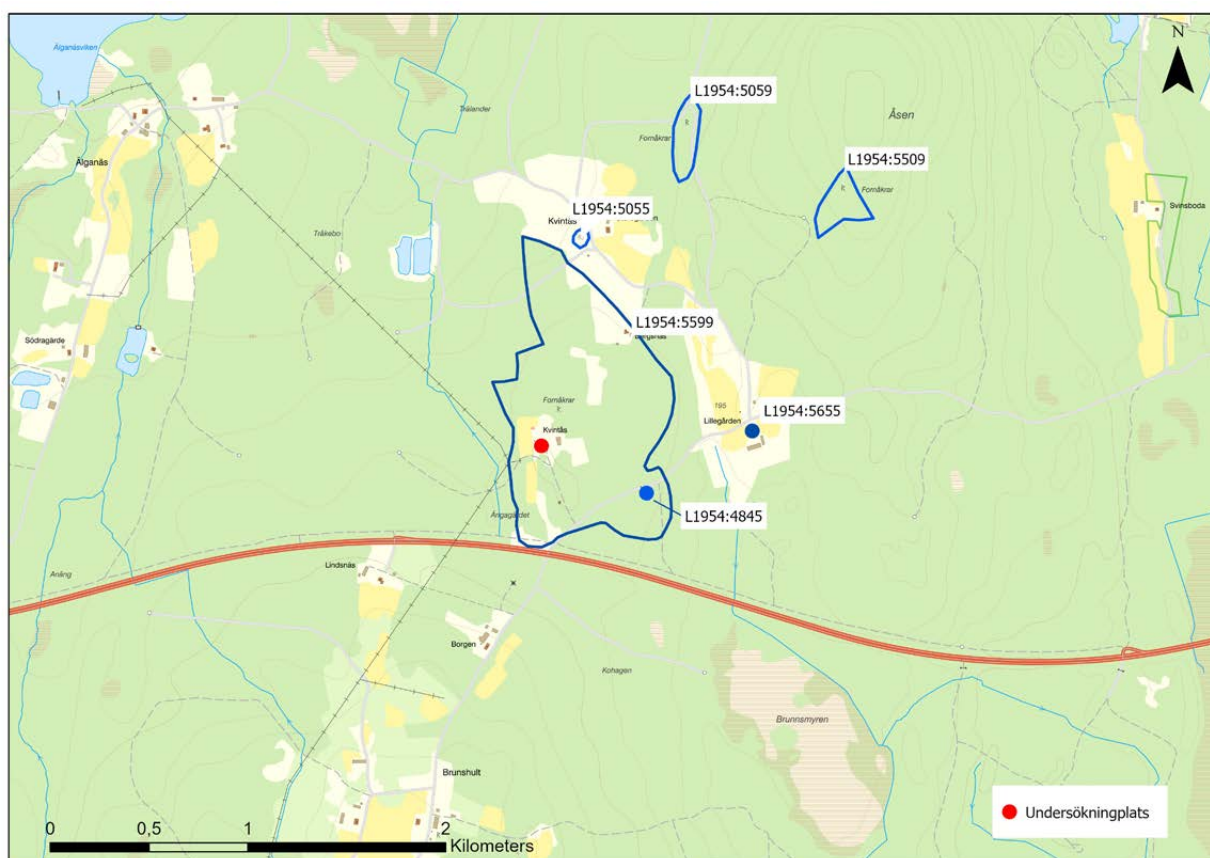
Schaktningsövervakningen utfördes efter beslut av Länsstyrelsen och ansvarig för schaktningsövervakningen var Tove Traneskog som även sammanställt rapporten.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet är beläget i ett skogrikt område med mycket begränsad odlingsmark. Landskapet består av en flack höjdrygg med sluttning mot väster. Nedanför sluttningen breder skogen ut sig. Den tomt där undersökningen gjordes ligger inom den fossila åkermarken L1954:5599 som sträcker sig över ett område som är drygt 850 x 500 meter i nord-sydlig riktning. Undersökningsområdet är beläget i den mellersta, västra delen av röjningsröseområdet. Enligt Fornsök finns inom fornlämningen 300–400 röjningsrösen i storleken 3 till 7 meter i diameter och

med en höjd av mellan 0,2 och 0,7 meter. Bitvis ger rösena ett sentida intryck.

I närområdet kring Brunshult finns flertalet fornlämningar (fig. 2) till största del bestående av fossil åker (L1954:5059, L1954:5509). Övriga fornlämningar är vägmärken (L1954:4845) och by- eller gårdstomt (L1954:5055, L1954:5655), se figur 2. Området ligger i ytterkanten av det fornlämningsstäta området i västra delen av Varend vid övergången mot det mer fornlämningsfattiga skogsområdet på gränsen mellan Finnveden och Varend.

Figur 2. Närliggande fornlämningar i anslutning till undersökningsplatsen vid Brunshult.

Genomförande

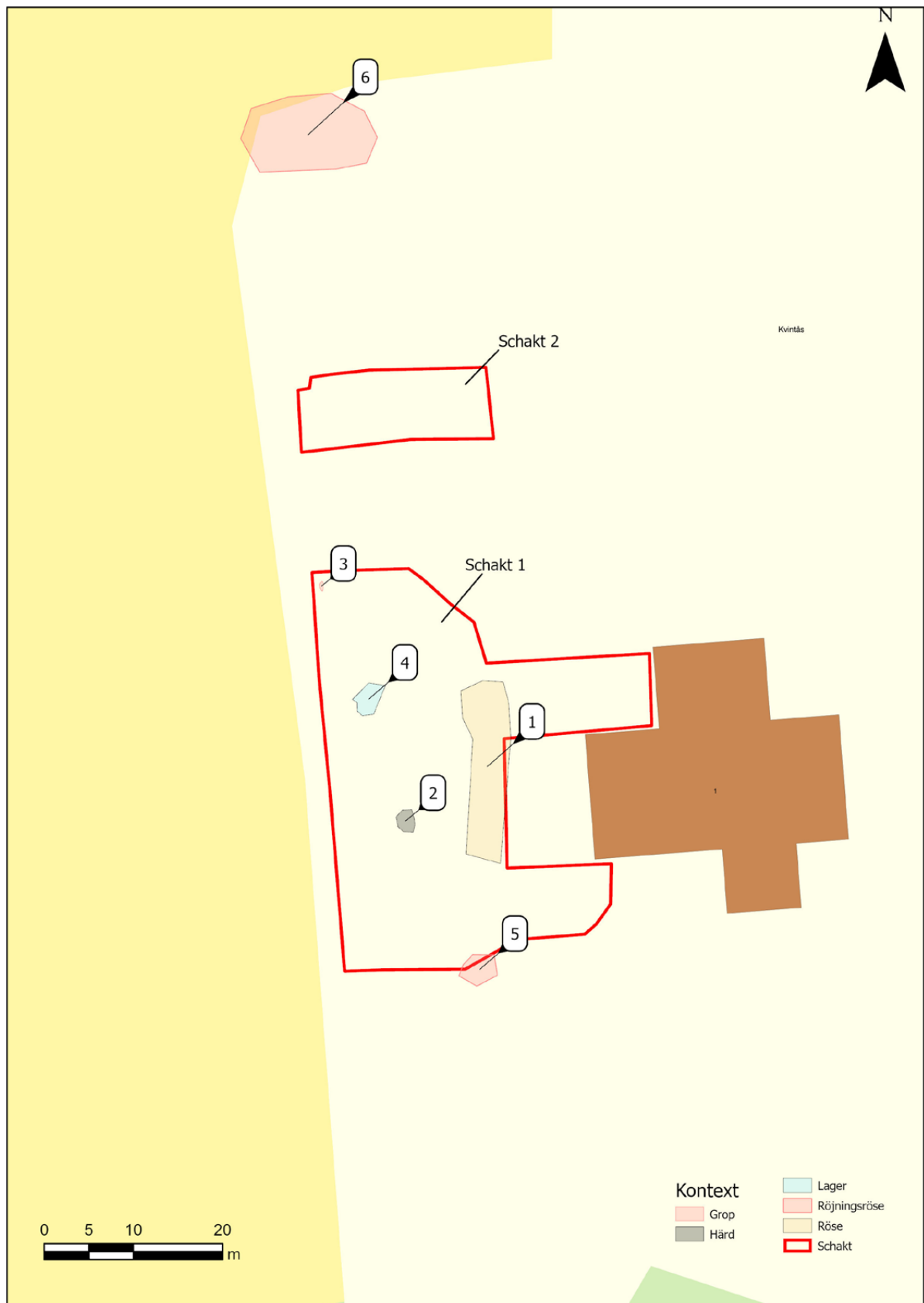
Syftet med undersökningen var att förhindra att under markytan dolda fornlämningar skulle skadas och att eventuella röjningsrösen etc. som var synliga i ytan skall undvikas. Om det skulle påträffas anläggningar som var av ringa betydelse skall dessa dokumenteras på sedvanligt vetenskapligt sätt.

Den arkeologiska schaktningsövervakningen omfattade två schaktytor på sammanlagt drygt 360 m² (fig. 3).

Vid schaktningen användes en grävmaskin med planskopa.

Inom det planerade området fanns inga synliga röjningsrösen och schaktningen påbörjades för det växthus som ska placeras på tomtens norra del (schakt 2). Detta schakt var drygt 0,15 meter djupt med ett maximalt djup på 0,3 meter i den östra delen. Areal på schaktet uppgick till 51 m².

Det större schaktet (schakt 1) lades i anslutning till det befintliga bostadshusets västra sida. Schaktet var drygt 0,2 meter djupt i väster och 0,1 meter i öster. Mittpartiet grävdes djupare för anläggande av pool, drygt 1,6 meter. På det djupet fanns en ljus sand och på vissa ställen även berget. Areal på schaktet uppgick till 316 m².

Figur 3. Översikt undersökningsområde.

Resultat

I det norra schaktet (schakt 2) som togs upp inom undersökningsområdet gjordes inga fynd av anläggningar (se fig. 3). Schaktningen gjordes relativt ytligt då ett växthus skulle anläggas på platsen. Inom schakt 2 togs matjordslagret bort och på under det fanns en sandig morän som inte grävdes genom.

Söder om schakt 2 lades det större schaktet (schakt 1) intill boningshusets västra sida. Inom schaktet påträffades tre anläggningar som mättes in (bilaga 1, se även fig. 3). Här fanns även en sentida stensamling inmättes. Under matjordslagret

fanns en ljusare brun sandig morän där anläggningarna påträffades.

A1 stensamling

Ansamling av större sten samt en del modernt skräp så som tegel, glas och metall. Stenupplaget låg i ett område som följde den nuvarande altanen.

A2 härd

I mitten av schakt 1 fanns en oval härd (fig. 6). Denna mätte drygt 2,5 meter på längden samt 2 meter på bredden. Den skålformade profilen hade

Figur 4. Härd A2 var drygt 2,5 meter lång, foto från väster.

ett djup på drygt 0,5 meter. Härden låg intill en markfast sten och innehöll skörbrända stenar i storlek 0,2–0,5 meter. Härden låg i det område av schaktet som grävdes djupare, drygt 0,4 meter ner, och härden låg troligen under äldre odlingslager. Provtogs på kol som fanns i härden. En vedartsanalys visade att träkolet kom från björk och ek (bilaga 2). En ^{14}C -analys av träkol från björk gav en datering 110–233 e.Kr. (Ua-70388). Vilket motsvarar romersk järnålder (bilaga 3).

A3 grop

I norra delen av schaktet 1 påträffades en grop med tydlig färgning både i plan och profil (fig. 5). Längden på gropan var 1 m och bredden 0,4 m. Den U-formade profilen var 0,2 meter djup. Fyllningen bestod av en gråbrun sandig silt med svag orangefärgning runt om.

A4 lagerrest

I schaktets mitt påträffades en diffus anläggning som efter undersökning tolkades vara en rest från odlingslager. Lagret bestod av en gråbrun siltig morän och mätte drygt 2,9 x 3,5 meter.

A5 röjningsröse

Ett mycket flackt röjningsröse som inte syntes ovan mark men kom fram i profilen i den sydöstra delen av schakt 1. Blandat stenmaterial i storleken 0,1 – 0,6 meter, upplevs aningen rörigt och kan även vara ett modernt odlingsröse men det är svårt att avgöra då endast en bråkdel av det syntes.

A6 röjningsröse

Större röjningsröse som mättes in norr om undersökningsområdet, i övrigt fanns inga röjningsrösen synliga ovan mark inom den aktuella ytan.

Figur 5. Grop A3 var 1 m långt samt 0,4 m brett, foto från norr.

Tolkning och åtgärdsförslag

Området har tidigare använts för odling under historisk tid och även under modern tid har jorden brukats (muntlig uppgift fastighetsägare). Dateringen av härden (A2) visar på spår av mänsklig aktivitet sedan romersk järnålder.

Inom undersökningsområdet fanns enbart begränsade boplatsspår i form av en härd och en grop. Hur ensamliggande härdar ska tolkas har diskuterats genom åren. I en sammanställning av undersökta boplatser inom röjningsröseområden konstaterar Åsa Alering att den vanligaste typen av boplatslämningar inom fossil åkermark är kluster av härdar eller kokgropar (Alering 2010:42). En tolkning av detta som Sten Tesch framför (1993), är att dessa ensamliggande härdar kan tillhöra tillfälliga lägerplatser. Vid dessa lägerplatser hittas oftast härdar men inga spår av hus, denna typ av platser ökar i södra Sverige under yngre bronsålder samt äldre järnålder (Pettersson 2006). Vidare menar Tesch att dessa lägerplatser har en koppling till betesdrift och djurhållning (Tesch 1993). En annan tolkning av ensamliggande härdar är att de kan vara en del av

rituella sammankomster eller gränsmarkeringar i landskapet (Pettersson 2006). Dock kan boplatslämningar inom fossil åkermark representera inte bara spår efter enstaka vistelser i samband med odling eller boskapsdrift utan även mer stationära uppehållsplatser. Vid en undersökning i Norrby norr om Växjö undersöktes härdar och stolphål efter mindre förrådsbyggnader som antogs höra till ett regelbundet bruk av platsen, dock utan bebyggelse, under en lång tidsperiod (Emilsson mfl 2020:54ff).

Då schaktningsövervakningen enbart visar en liten del av området är det inte omöjligt att det finns fler boplatslämningar väster om undersökningsområdet.

En tolkning av den ensamliggande härden i Brunshult är således att den kan ha tillhört någon typ av tillfällig lägerplats kopplat till djurhållning eller åkerbruk.

Någon ytterligare arkeologisk åtgärd behövs inte i samband med den aktuella byggnationen.

Referenser

Alering, Å. 2010. *Fossilt landskap i modern tid. Fornlämningsmiljöer i småländsk skogsmark. Smålands museum rapport 2010:15*

Emilsson, E. Gunnarsson, F. & Åstrand, J. 2020. *Norrby. Arkeologisk undersökning 2018. RAÄ Öjaby 213/L1951:201, RAÄ Öjaby 214/L1951:202, RAÄ Öjaby 215/L1951:203. Norrby 1:1, Öjaby Socken, Växjö kommun, Kronobergs län, Småland.*

Petersson, M. 2006. *Djurhållning och betesdrift: djur, människor och landskap i västra Östergötland under yngre bronsålder och äldre järnålder.* Uppsala universitet

Tesch, S. 1993. *Houses, Farmsteads and Long-term Changes. A regional study of prehistoric settlements in the Köpinge area, in Scania, southern Sweden.* Uppsala

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-6108-2020
Kalmar läns museums dnr:	33-395-2020
Projektnummer KLM:	A2117
Uppdragsgivare:	Sara Fogh
Landskap:	Småland
Kommun:	Alvesta
Socken:	Hjortsberga
Fastighet:	Brunshult 1:16
Fornlämningsnr:	L1954:5599
Ekonomisk karta:	5E 1C Lyngåsa NÖ
X koordinat:	63 072 31
Y koordinat:	46 24 56
Latitud:	56.907091 (5654261) WGS84
Longitud:	14.383266 (142306)
M ö h:	200
Fältarbetstid:	5 timmar
Antal arbetsdagar:	1
Maskintid:	5 timmar
Personal:	Tove Traneskog
Foto, Du-nummer:	360:1-11
Fyndnummer:	-
Fynd:	-
Analys:	Vedlab & Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet
Tidsålder:	Romersk järnålder
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Anläggningslista	19
Bilaga 2. Vedartsanalysrapport av Erik Danielsson, Vedlab	20
Bilaga 3. ¹⁴ C-analysrapport av Karl Håkansson, Uppsala universitet	22
Bilaga 4. Fotolista digitala bilder	24

Bilaga 1. Anläggningslista

Id	Anläggning	Längd (m)	Bredd (m)	Djup/höjd	Form plan	Form profil	Beskrivning och tolkning
1	Röse						Större avlångt röse, antagligen sentida med tegel i massorna. Bestående av större sten upp till 1 m. Visade sig följa den nuvarande altanen
2	Härd	1,3	1	0,3	Oval	Skål	Härd som ligger intill markfast sten. Flera skörbrända stenar i storlek 0,2 till 0,5 m. En del kolbitar i fyllningen. Härden låg relativt djupt, ca 0,4 m.
3	Stolphål	0,6	0,4	0,2	Oval	U	Relativt tydligt stolphål med tydlig färgning i plan och profil. Svag orange färgning runt om.
4	Lager						Kulturlagerrest?
5	Röjningsröse						Möjligt röse som syntes i profilen. Flackt då det inte syntes under den tjocka matjorden.
6	Röjningsröse						Röse utanför undersökningsområdet men inom tomten

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 21026

**Vedartsanalyser på material från Kronobergs län,
Hjortsberga, Brunshult 1:16**

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 21026

2021-04-07

Vedartsanalyser på material från Kronobergs län, Hjortsberga, Brunshult 1:16

Uppdragsgivare: Tove Traneskog/Kalmar läns museum

Arbetet omfattar ett kolprov från en härd som framkom vid schaktövervakning. Provet innehåller kol av björk och ek. Det bör ge en bra datering utan hög egenålder.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
2		Härd	11,8g	10,3g 11 bitar	Björk 7 bitar Ek 4 bitar	Björk 304mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Box 178
791 24 FALUN
Tfn: 070 34 00 645
E-post: vedlab@telia.com
www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol. Ger mycket glöd.	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Ek	<i>Quercus robur</i>	500-1000 år	Växer bäst på lerhaltiga muldjordar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot väta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat. Energirik ved ger mycket glöd.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover.

Uppsala 2021-06-09

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Telefax:
018 – 55 5736

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Tove Traneskog
Kalmar läns museum
Box 104
391 21 KALMAR

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Hjortsberga socken, Växjö kommun, Kronobergs län. (p 3619)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ^{14}C -innehållet i acceleratoren förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labbnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ V-PDB}$	^{14}C ålder BP
Ua-70388	Brunshult 1:16	-25,4	1 884 $\pm$ 29

Med vänliga hälsningar

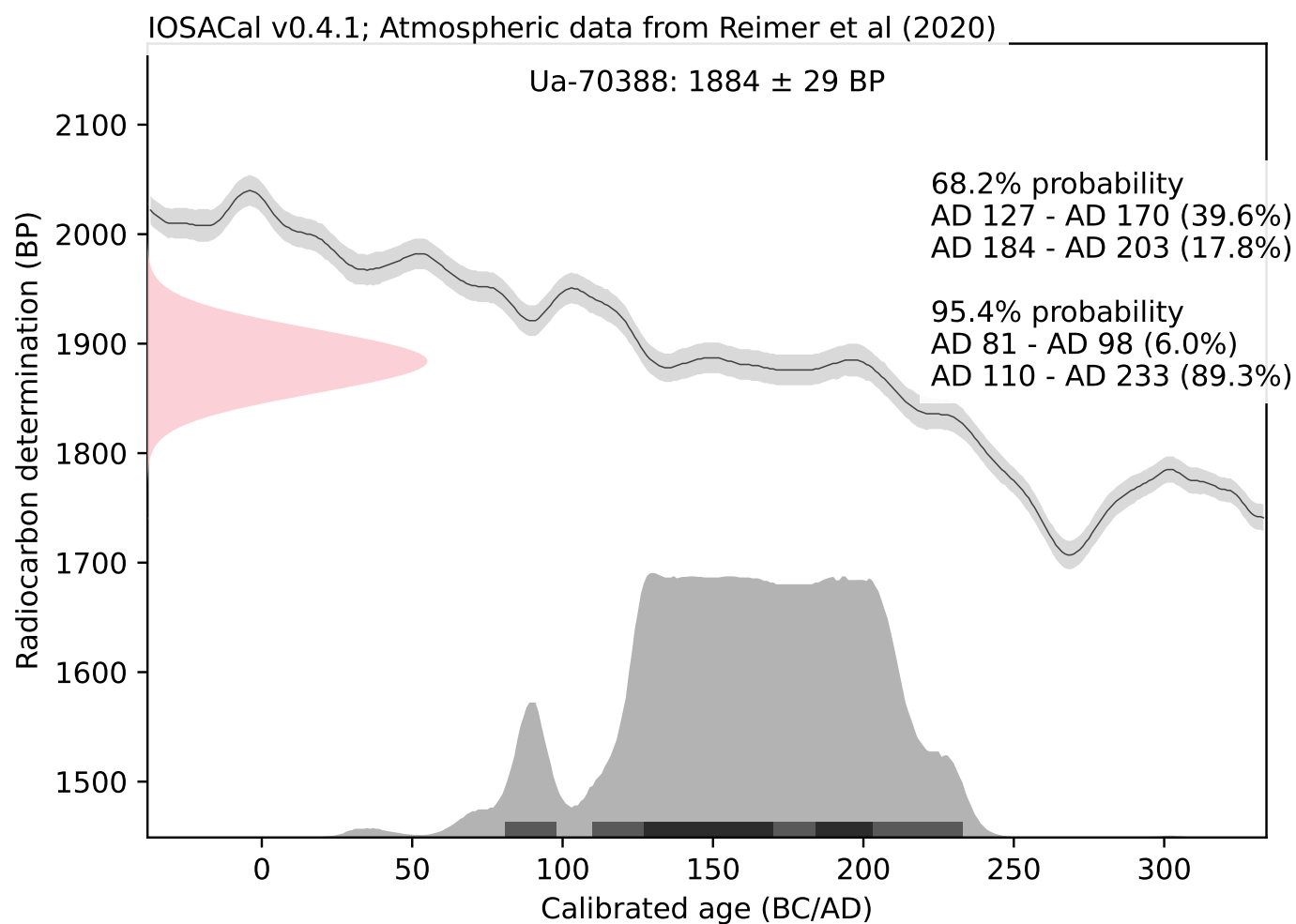
Karl

Håkansson

Karl Håkansson/Lars Beckel

Elektroniskt undertecknad
av Karl Håkansson
Datum: 2021.06.10
09:27:33 +02'00'

Kalibreringskurvor

Bilaga 4. Fotolista digitala bilder

Fotolista digitala bilder

Landskap: Småland

Socken: Hjortsberga

Fastighet: Brunshult 1:16

2021

DU 360

Nr	Motiv	Från	Datum
1	Schaktning, schakt 1, invid boningshus	Ö	2021-03-24
2	Härd A2	V	2021-03-24
3	Härd A2 snittad	V	2021-03-24
4	Stolphål A3	S	2021-03-24
5	Stolphål A3	N	2021-03-24
6	Röse A5 i schaktkanten, schakt 1	N	2021-03-24
7	Djupschaktning för pool väster om boningshuset	SV	2021-03-24
8	Översikt schakt 1 samt boningshus	NV	2021-03-24
9	Schakt 2 för växthus	SV	2021-03-24
10	Schakt 2 för västhus	V	2021-03-24
11	Översikt schakt 1	N	2021-03-24

Du 360-1.JPG

Du 360-2.jpg

Du 360-3.JPG

Du 360-4.JPG

Du 360-5.JPG

Du 360-6.JPG

Du 360-7.JPG

Du 360-8.jpg

Du 360-9.JPG

Du 360-10.JPG

Du 360-11.JPG

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

